

**TIMO R. STEWART**  
**Valter Juvelius ja**  
**kadonneen arkin**  
**metsästys. Helsinki:**  
**Gaudeamus 2020. 390 s.**

Karjalan kunnailta -runon nimimerkillä Valter Juva sepittäneestä Juveliuksesta (1865–1922) oli moneksi: pilalehden mukaan hän oli ”Viipurin monipuolisin kansalainen: kaupungin runoilija, fil. tri, työväenopiston johtaja, maanmittari, vaa-kaaja, taidearvostelija, Liiton arkin etsijä y. m.”. Stewart, valtiotieteistä väitellyt historioitsija, keskittyy tutkimuksessaan syväluotaamaan Juveliuksen kansainvälisesti kuuluisinta ja eksentrisintä hanketta – liitonarkun etsintää Jerusalemin temppelevuoren alta.

Valter Juvelius, Mikko Juvan isosetä, ei ollut uskonnollisesti aktiivinen. Työssään maanmittarina hän kuitenkin joutui usein yöpymään metsämökeissä, joissa ainoaa luettavaa oli Raamattu. Raamatun lukeminen mullisti nuoren miehen elämän, joskin toisin kuin tuon ajan herätysliikkeissä oli tapana. Juvelius kiinnostui historiallis-kriittisestä lähestymistavasta ja väitteli itseoppineena Helsingin yliopiston historiallis-kielitetieteellisestä tiedekunnasta Vanhan testamentin tapahtumien historiallisesta ajoituksesta. Teologisessa tiedekunnassa raamatuntutkimus oli tuolloin bekkiläisen biblisismin läpäisemää, joten siellä tilaa historiallis-kriittiselle tutkimukselle ei ollut.

Juveliuksen varsinainen kiinnostuksen kohde oli kuitenkin löytää tiukan metodologisesti tutkien Raamattuun kätkeytyä salakirjoitus, joka johtaisi liitonarkun äärelle. Juvelius nimittäin päätteli, että juutalaiset olivat kätkeneet arkun ennen temppelevuoren tuhoa,

koska sen pois viemisestä Babylooniin ei ollut mainintaa, toisin kuin muista arvoesineistä. Kabbalaa ja muita juutalaisia tekstejä tukena käyttäen hän uskoi löytäneensä avaimen, jonka avulla kätköpaikka paikantui luolastoon Jerusalemin temppelevuoren alla.

Päästäkseen kaivamaan aarteita Juveliuksen piti kuitenkin löytää sekä rahoitusta että kansainvälistä tietotaitoa. Tämä oli vaikeaa, koska hänen täytyi samalla varoa kilpailijoita; liitonarkku olisi kelvannut hänen arvionsa mukaan myös juutalaisille, uskovoisille kristityille ja vapaamuurareille. Juvelius sen sijaan halusi arkon päätyvän tiedeyhteisön tutkittavaksi, mitä muiden käsiin joutuminen ei olisi taannut. Samalla piti siis olla sekä äärimmäisen salamyhkäinen että jakaa tietoa mahdollisille yhteistyötahoille. Juvelius löysi rahoittajat ja kaivausten toteuttajat englantilaisista pääosin aatelistaustaisista seikkailunhaluisista upseereista. Niinpä Juvelius ja brittiaristokraatit muodostivat konsortion, joka haki kaivuuluvat Konstantinopolista, sillä Jerusalem oli tuolloin Osmaniperiumin alaisuudessa.

Kaivaukset voitiin aloittaa vuonna 1909. Tunneleita tyhjennettiin Marian lähteen ja Siiloan altaan luona, mutta arkkua ja Salomon aarretta ei löytynyt ensimmäisen kaivuukauden aikana, vaikka töitä paiskoi noin kaksisataa miestä. Seuraavana vuonna jatkettiin, jopa talven selkään, mutta Viipurin työvelvollisuuksiensa vuoksi Juvelius ei enää voinut olla paikalla tieteellisenä asiantuntijana. Keväällä 1911 kaivauksille myönnetty aika alkoi loppua ja englantilaiset toiminnan miehet päättivät nopeuttaa työtä lahjuksilla, joiden avulla he pääsivät kaivamaan Kalliomoskeijan sisään. Tämän vuodettua jerusalemlais-

ten tietoon seurasi mellakoita, ja kadonneen arkin metsästäjät joutuivat luikkimaan tiehensä.

Kansainvälinen skandaali oli valmis. Lehdissä spekulointiin, millaisia aarteita salaperäinen joukkio oli ryöstänyt moskeijasta tai sen alta, eikä hankkeen niukka tiedotuspolitiikka parantanut negatiivista julkisuuskuvaa. Jerusalemissa asunut ranskalainen dominikaani-isä Vincent oli ollut kaivauksissa mukana olleista ainoa arkeologiaan käytännössä perehtynyt asiantuntija. Hän kirjoitti kaivauksista tieteellisen raportin, jonka ansiosta niille tuli myös tutkimuksellista arvoa. Tämä huolellinen raportti hälvensi epä-tietoisuutta hankkeen ympäriltä ja hankki sille jälkijättöisesti laajaa hyväksyntää.

Juveliuksen konsortio ei enää Jerusalemiin päässyt, mahdollisesti sen vuoksi, että upporikkaan pariislaisen juutalaisliikemiehen Edmond James de Rothschildin yksin rahoittama kaivaushanke oli onnistunut hankkimaan kaivuuluvat lähes samalle alueelle. Oli ilmeistä, etteivät kilpailevat hankkeet ainoastaan hankkineet kaivuulupia, vaan pyrkivät estämään kilpailijoiden luvat osmanien byrokraattisessa labyrintissä Konstantinopolissa. Nyt oli siis juutalaisten vuoro yrittää.

Huikkea kertomus Juveliuksen hankkeesta asettuu Stewartin kirjassa laajoihin historiallisiin yhteyksiin. Stewart selvittää kaivuujankohdan ja myöhempien vuosien kansainvälis-poliittiset virtaukset, Osmanien imperiumin poliittiset kiemurat (jotka vaikuttivat kaivuulupien saamiseen), Jerusalemin mutkikkaat paikallis-poliittiset ja hallinnolliset kuviot sekä tietenkin Suomen ja erityisesti Englannin poliittisen tilanteen – olivathan Juveliuksen kumppanit erittäin verkostoituneita. Kirjassa

kiinnitetään myös paljon huomiota lehdistön reaktioon ja erityisesti sen aiheuttamaan mellakkaan. Lisäksi Stewart sijoittaa Juveliuksen hankkeen sen aatehistorialliseen kontekstiin. Tässä on tietenkin erityinen rooli tuon ajan uskonnollisuudella. Stewart luotsaa lukijaa varmalla kädellä myös näissä vesissä. Hänellä on tehtävään täysin riittävä teologinen sivistys sekä tuon ajan teologisten virtausten että raamatuntutuntemuksen osalta. Hän on myös viettänyt merkittävän paljon aikaa Jerusalemissa, joten ei ole ihme, että tekstistä paistaa läpi paikallistuntemus.

Juveliuksen elämän suuren seikkailun kuvaus ei ole ainoastaan analyysiä eräästä historiallisesta kuriositeetista, vaan samalla se luottaa, mikä oli järkevää ja uskottavaa kussakin piirissä reilu sata vuotta sitten: tieteellisessä yhteisössä, yläluokkaisissa piireissä, länsimaisessa lehdistössä ja osmanien hallinnossa. Ainoastaan yliopistopiireissä Juveliuksen teoria torjuttiin varsin johdonmukaisesti, muttei niinkään periaatteellisena mahdottomuutena kuin käytännön heikkouksien perusteella. Tiukan tieteelliseen työskentelyyn sitoutunut Juvelius katsoi Raamatun salaviestien olevan täysin mahdollisia, eikä hän ollut näkemyksessään yksin. Salaviestien purkamisen edellytti, että Vanhan testamentin teksti olisi säilynyt kirjain kirjaimelta samana viestien kätkemisestä alkaen, läpi vuosituhansien. Tämäkin oli uskottavaa, paitsi fundamentalisteille, myös Juveliukselle. Lisäksi Juvelius käytti apunaan muun muassa kabbalaa, joskaan ei uskonnollisessa mielessä, vaan salaviestien purkamista avustavien vihjeiden lähteenä. Englantilaiskumppanit palkkasivat kaivauksille myös selvänäkijän varmentamaan Juveli-

uksen ohjeistusta. Uskon ja tiedon rajat suhteessa tieteelliseen tietoon hakivat tuolloinkin uusia asemia.

Tämä vertaisarvioitu tutkimus pohjaa huomattavan laajoihin lähteisiin, joihin kuuluvat lukuisat arkistot Suomessa, Britanniassa, Ruotsissa ja Saksassa. Stewart on myös käynyt läpi lähes kahdensadan lehden vuosikertoja ympäri maailman. Lisäksi käytössä on ollut huikea määrä kirjallisuutta. Lopputuloksena on harvinaisen mukaansatempaava kertomus suomalaisen eksentrikon matkasta metsämökeistä kansainvälisen huomion tikunnokkaan ja takaisin unholaan. Kirjan kieli on värikästä ja humorististakin, mutta siinä säilyy koko ajan tiukka tutkimuksellinen ote. Erityisen hauskaa on, kuinka Stewart havainnollistaa Juveliuksen salakirjoitusteoriaa kätkemällä omaan tekstiinsä salaviestin, jonka hän auttaa purkamaan. Kirjassa on huomattavan paljon kuvitusta, josta merkittävä osa on erittäin havainnollistavaa, kuten kaivauksiin liittyviä karttoja ja piirustuksia. Aivan kaikki potretit kirjan sivuhenkilöistä eivät kuitenkaan olisi kertomuksen tai historiallisen analyysin kannalta tarpeellisia.

Monin paikoin teologitaustaiselle lukijalle tulee vastaan kohtia, joissa kertomuksen taustoitusta tuntuu turhan perusteelliselta joko sen vuoksi, että sisältö on tuttua, tai siksi, että se on luonteeltaan kaukana oman alan kiinnostuksen kohteista. Tämä laaja ja huolellinen taustoitaminen kuitenkin tekee kirjasta erittäin luettavan lukijan taustasta riippumatta, jopa akateemisten piirien ulkopuolella. Viitteiden määrä on pidetty kohtuullisena, kuitenkin siten, että se ei heikennä tutkimuksen luotettavuutta. Muutamissa harvoissa kohdissa jäin kaipaamaan lisäviitettä.

Stewartin uusi kirja on poikkeuksellisen viihdyttävää historian-tutkimusta yhdestä oudoimmista episodista suomalaisessa aatehistoriassa. Samalla se kuitenkin piirtää luotettavaa ajankuvaa niin Suomen suuriruhtinaskunnasta kuin yleisemmin Euroopasta ja Osmanien imperiumista. Laajan ja taustoiltaan moninaisen joukon soisi lukevan tämän monitasoisen ja -ulotteisen tutkimuksen.

**Mika Vähäkangas**  
Missiologian ja ekumeniikan  
professori  
Lundin yliopisto

**JONATHAN  
ADAMS & CORDELIA HESS  
(EDS.)**  
**Antisemitism in the  
North: History and State  
of Research. Religious  
Minorities in the North 1.**  
Berlin/Boston: De Gruyter  
2020. 302 s.

Antisemitismiin eli juutalaisvastaisuuteen saatetaan suhtautua ilmiönä, joka ei ole Pohjoismaissa ajankohtainen ongelma. Vähemmistöihin kohdistuvien uhkien ja haasteiden tiedostaminen ei yleensääkään tapahdu valtaväestössä automaattisesti. Pohjoismaiden juutalaisyhteisöt ovat verrattain pieniä, minkä takia myös juutalaisvastaisuuteen voidaan asennoitua marginaalisena. Valitettavasti mielikuvat pohjoismaisen antisemitismin olemattomuudesta menneisyydessä ja nykyisyydessä eivät vastaa todellisuutta. Näitä mielikuvia murretaan tuoreessa pohjoismaisen antisemitismin historiaa ja tutkimusta käsittelevässä